

Λένα Διβάνη «Το κίνητρο του Καποδίστρια ήταν το καλό του τόπου, όχι Της Τιαρχης του»

Media: ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ Page: 100-101 Published at: 28-11-2021
Author: Surface: 1727.49 cm² Circulation: 32170
Subjects:

Λένα Διβάνη

ΒΙΒΛΙΑ
ΓΙΑ
ΤΟ 1821

Η συγγραφέας, ιστορικός και καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, μιλάει στο «Βήμα» για το πιο πρόσφατο βιβλίο της, μια βιογραφία του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας, δοσμένη ωστόσο μέσα από το ανεκπλήρωτο ειδύλλιο του με τη Ρωξάνδρα Στούρτζα

«Το κίνητρο του Καποδίστρια ήταν το καλό του τόπου, όχι της πάρτης του»

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟΝ
ΓΡΗΓΟΡΗ ΜΠΕΚΟ

Συναντήσαμε τη Λένα Διβάνη μεσημέρι, στις αρχές της εβδομάδας, στο κέντρο της Αθήνας, σε γνωστό και πολύβουο καφέ του Κολωνακίου. Και στη διάρκεια της συνομιλίας μας εκτυλίσσονταν διάφορα – μάλλον οχληρά – εκεί πέρα: μια χασοπή μετακόμιση, ένα απίθανο μπουλιζίριο, θύρβουι συνεχείς, ακατάναστοι, ενίοτε εκκωφαντικοί. «Ελάτε τώρα, μα γιατί είστε έτσι, εμένα μ' αρέσει που μας έλαξαν αυτές οι ζωηρές ελληνικές συνήκες!» είχε χαριτολογώντας προς «Το Βήμα» η συγγραφέας, ιστορικός και καθηγήτρια στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Στο πιο πρόσφατο βιβλίο της *Το μικρό ποτήρι – Ο Καποδίστριας, η Ρωξάνδρα και η Ελλάδα*, απευθυνόμενη στο ευρύ κοινό, αφηγείται με το δικό της αναγνωρισμο ύφος την πορεία του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδας, μέσα όμως από το ανεκπλήρωτο ειδύλλιο του με τη Ρωξάνδρα Στούρτζα. Μας δόθηκε λοιπόν η ευκαιρία, στο πλαίσιο αυτού του αφιερώματος, να κουβεντάσουμε μαζί της.

Κυρία Διβάνη, πώς προέκυψε το συγκριμένο βιβλίο;

«Το βιβλίο αυτό για τον Καποδίστρια είναι "αδελφάνη" ενός άλλου, των *Ζευγαριών που έγραψαν την ιστορία της Ελλάδας*. Και φιλοδοξώ, όπως και εκείνο, να κάνει την ιστορία φιλική προς τον χρήστη. Στην Ελλάδα υπάρχει μεγάλο χάσμα ανάμεσα στη δημόσια ιστορία, δηλαδή ανάμεσα σε ό,τι ο περισσότερος κόσμος πιστεύει ότι συνέβη, και σε αυτό που όντως συνέβη. Με ενδιέφερε, εν πάση περιπτώσει, να το γεφυρώσω αυτό το χάσμα. Θέλησα να περάσω αλλιώς την ιστορία στον πολύ κόσμο, να την κάνω θελκτική. Πιστεύω ότι τα κατάφερα. Αυτό τουλάχιστον εκλαμβάνω από τους αναγνώστες μου».

Εικάζω ότι δεν θα διαφωνήσετε, αν σας πω ότι είναι μια «αγοιγραφία» του Καποδίστρια.

«Καθόλου! Και αν είναι τόσο αγοιγραφικό το βιβλίο είναι επειδή ο Καποδίστριας είναι η αδυναμία μου, η μεγάλη μου αγάπη. Δεν το κρύβω. Επιδεικνύω με υπερβολική συμπάθεια προς το πρόσωπό του, πλην όμως προσπαθώ να τα συ-

μπεριλάβω όλα στην εκτίμησή μου, ακόμη και όσα συνδέονται με τον εσωστρεφή, σκιάδη, αδιαπέραστο χαρακτήρα του. Νομίζω πάντως ότι είναι αδύνατον να βιογραφήσεις κάποιον αν δεν τον συμπονάς τρόπον τινά. Ας είμαστε ειλικρινείς. Το ύφος είναι τα πάντα. Μπορείς να πεις τα ίδια πράγματα και να φιλοτεχνήσεις το πορτρέτο ενός "αγίου" ή ενός "τέρατος". Μέχρι και στη βασίλισσα Φρειδερίκη είχα βρει κάτι καλό, ένα χαρακτηριστικό της, για να πιστώ και να γράψω για αυτήν. Ο Καποδίστριας ωστόσο ήταν μια σπάνια περίπτωση, ένα παράξενο πουλί καταπού λέμε – κι εγώ αυτά τα παράξενα πουλιά της ιστορίας τα λατρεύω. Μπορεί να ήταν μουντρούκος αλλά, αναμφίβολα, υπήρξε ο Τζέιμς Ντριν της Εθνικής Παλιγγενεσίας». Είχε κάτι ο άνθρωπος αυτός, μια γοητεία θετική και απόκοσμη μαζί. Που σε εμένα αρέσει. Πέραν αυτών, αφενός, ήταν έντομος και αντιδοτελής. Ως νεαρός γιατρός, στην Κέρκυρα, όχι μόνο θεραπεύε δωρεάν τους φτωχούς, αυτός, ένας ευγενής, αλλά τους άφηνε και λεφτά για να πάρουν τα φάρμακά τους. Αφετέρου, όταν πια εισήλθε στην πολιτική, έγραφε το διαβόητο πολιτικό κόστος – ό,τι μας έχει ρημάξει τη ζωή έκτοτε – στα παλιά του τα παπούτσια. Έκανε αυτό που θεωρούσε ότι ήταν σωστό – και στην περίπτωση του ήταν! Και να μην ήταν όμως, εγώ πάλι θα τον αγαπούσα τον Καποδίστρια. Γιατί; Για το κίνητρό του. Αυτό με ενδιέφερε πολύ. Που λέει ο λόγος, και να με σκοτώσεις θα σε συγχωρήσω, αν το κίνητρό σου είναι καλό. Το κίνητρο του Καποδίστρια ήταν το καλό του τόπου, όχι της πάρτης του, όπως συνέβαινε τότε με την πλειοψηφία. Αυτό, βεβαίως, συμβαίνει μέχρι σήμερα, και ακόμη πιο ακραία».

Ας σταθούμε λίγο σε εκείνον τον (ομολογούμενος σύνθετο) περίγυρο τον οποίο αντιμετώπισε ο Καποδίστριας, ερχόμενος τότε να κυβερνήσει την καθυμαμένη Ελλάδα. Τι λέτε;

«Κοιτάτε, το βασικό ζήτημα με τον Καποδίστρια ήταν ότι δεν είχε επαρκή πληροφόρηση για ό,τι συνέβητο στην Ελλάδα τότε. Ο Καποδίστριας ήταν "φιτά". Και όπως όλα τα "φιτά" που σέβονται τον εαυτό τους, όπου κι αν πήγαινε, ό,τι κι αν αναλάμβανε, φρόντιζε να μάθει πριν για αυτό. Τα ίδια έκανε και με την Ελβετία και με τη Ρωσία, της οποίας έγινε αργότερα ο υπουργός των Εξωτερικών. Αλίμονο, και για την Ελλάδα

«Ο Καποδίστριας μπορεί να ήταν μουντρούκος αλλά, αναμφίβολα, υπήρξε ο Τζέιμς Ντριν της Εθνικής Παλιγγενεσίας» λέει η Λένα Διβάνη

διάβαζε, μάθαινε, ρωτούσε. Όμως, όταν πας να κυβερνήσεις έναν τόπο, πρέπει να ξέρεις πολύ περισσότερα πράγματα, και σε ένα επίπεδο βιωματικό, αν θέλετε. Αν δεν ξέρεις πού είσαι, έχεις πρόβλημα. Είναι σαν να πάω εγώ τώρα, έτσι, στο άσχετο, να κυβερνήσω το Λονδίνο, ας πούμε. Και θα σας δώσω ένα παράδειγμα για να καταστήσω απολύτως σαφές αυτό που εννοώ. Είναι δυνατόν, βρε Ιωάννη, να μη συναισθάνεσαι τι σημαίνει Μάνη; Όπου μπορεί απλώς, επειδή κοίταξες λοξά, να σε καθαρίσει ο άλλος; Και έρχεσαι εσύ, βρε Ιωάννη, και φυλακίζεις το καμάρι, το σπέρνι της Μάνης, τον *Πετρόμητη Μαυρομάλη*, και περμιένεις να μη σε δολοφονήσουν; Ε, όχι, θα σε φάνε! Δυστυχέστατα. Ασχέτως αν εγώ πιστεύω ότι – από ένα σημείο και μετά, αφού είχε συγκρουστεί με όλους, στο τέλος πια – πήγαινε και να πεθάνει ο Καποδίστριας. Δεν είναι χυδαίος, θαρρώ, οι λέξεις που χρησιμοποιεί συχνά στην αλληγογραφία του με τη Ρωξάνδρα, τον "Τηλογάθ", τη "θυσία", και τα λοιπά».

Δεδομένου ότι ο Καποδίστριας δεν είχε πλήρη εποπτεία της κατάστασης, ως πού το πού ερχόταν εννοώ, με ποιον τρόπο ήταν πατριώτης κατά τη γνώμη σας;

«Μου έρχεται ανακλαστικά να σας απαντήσω, όπως ακριβώς ήταν δημοκράτης ο *Αδαμάντιος Κοραής*. Αυτός πίστευε ακράδαντα στις ιδέες του Διαφωτισμού. Όταν έμαθε ότι ο Καποδίστριας λειτουργούσε – όπως τον καταλόγιζαν – αυθαίρετα και αυταρχικά, στράφηκε εναντίον, άρχισε να τον μισεί. Ε, λοιπόν, ο Κοραής δεν είχε την παραμικρή ιδέα τι συνέβαινε, πρακτικά μιλώντας, σε εκείνη την Ελλάδα. Πώς ακριβώς θα εφαρμόζονταν οι φιλελεύθερες ιδέες; Εν μέσο ερειπίων και χάους; Γελάνε και οι πέτρες. Με τον ίδιο τρόπο, τον κάπως αφαιρετικό, αν προτιμάτε, ήταν πατριώτης ο Καποδίστριας. Η πατρίδα ως καθήκον – διότι οι Αρχές του τον καθύβησαν, οι Αρχές με κεφαλαίο – πλέχτηκε μέσα του ως ένας σταλντενιτός ιδεαλισμός και μια έμπρακτη ευθύνη. Επίσης, το γεγονός ότι το φροντίζατε όλο πάνω του ο Καποδίστριας, προφανώς έχει να κάνει με το ότι τη δημοκρατία δεν τη γνωρίζατε, ούτε από τα Επάνησο ούτε από τη Ρωσία ούτε από πούθενά. Εξ ου και δεν έχει εμπιστοσύνη στους πολλούς. Και όταν, επιπροσθέτως, διαπιστώνει ότι οι άλλοι είναι απέναντί

ΛΕΝΑ ΔΙΒΑΝΗ
Το μικρό ποτήρι – Ο Καποδίστριας, η Ρωξάνδρα και η Ελλάδα

Εκδόσεις Πατάκη, 2020, σελ. 224, τιμή 12,20 ευρώ

Ο Καποδίστριας είναι ένας συντηρητικός που ζητάει και επιδιώκει τα προοδευτικά πράγματα. Και έχει στον αντίποδα κάτι τύπους, υποτίθεται προοδευτικούς, οι οποίοι είναι και φοβερά υποκριτές εκτός των άλλων

του, αυτό τον κάνει ακραίο. Γιατί νιώθει ότι έχει μπροστά σου έναν όχλο και μόνο, το οποίο κι αυτό είναι ένα κατασκευάσμα του μυαλού, εδώ που τα λέμε».

Δηλαδή;

«Αν ο Καποδίστριας ήταν πιο ελαστικός, θα μπορούσε, φέρ' ειπείν, να συνεργαστεί με τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, έναν μορφωμένο και ικανό άνθρωπο. Όμως βρέθηκαν απέναντι ο ένας στον άλλον λόγω καχυποψίας, επί της ουσίας. Ο Μαυροκορδάτος σκεφτόταν ότι ο Καποδίστριας ήταν καραμπινάτο όργανο των Ρώσων – ουδέν ψευδέστερον αυτού – και ο Καποδίστριας έβλεπε τις κινήσεις του Μαυροκορδάτου με έντονη επιφύλαξη επειδή οι Άγγλοι τον είχαν στο στόχαστρο. Θέλω να πω, είναι κρίμα που δεν τα βρήκαν αυτοί οι δύο. Κι αυτό οφείλεται κυρίως στον χαρακτήρα του Καποδίστρια. Δεν εμπιστευόταν γενικώς. Βεβαίως, δεν έβλεπε και κάτι να εμπιστευτεί ειδικώς, οπότε καταλαβαίνετε. Δεν θέλησε ο Καποδίστριας να κάνει κάποιες υπερβάσεις. Τους υπόλοιπους τους έλεγε “βιαστές της πατρίδος” και “Τούρκους”. Χοντράδες δηλαδή. Στην πολιτική δεν τα λες αυτά, πρέπει να είσαι πιο ευέλικτος».

Ο Καποδίστριας ενσαρκώνει αυτό το αντιφατικό δίπολο, μεταξύ συντήρησης και προοδευτισμού...

«Ναι, ο Καποδίστριας είναι ένας συντηρητικός που ζητάει και επιδιώκει τα προοδευτικά πράγματα. Και έχει στον αντίποδα κάτι τύπους, υποτίθεται προοδευτικούς, οι οποίοι είναι και

φοβερά υποκριτές εκτός των άλλων, κάτι τύπους που επικαλούνται τη δημοκρατία ιδιστελώς. Δηλαδή, όταν τον κατηγορούν ως αντιδημοκράτη, δεν εννοούν καθόλου αυτό. Εννοούν ότι δεν τους άφηνε να εξασφαλίσουν τα προνόμιά τους. Και μόνο το γεγονός πάντως, για να επανέλθω στα προηγούμενα, ότι τους τα έλεγε έτσι κατάμουτρα ο Καποδίστριας, εγώ το εκτιμώ πολύ. Ποια δημοκρατία, εννοούσαν οι τύποι; Πλάκα έκαναν; Που τραγώντουσαν στους εμφυλίους; Αναρωπέμαι και εκνευρίζομαι λίγο, εκ μέρους του Ιωάννη προφανώς».

Η Ρωξάνδρα, ουσιαστικά, ποια ήταν;

«Ο θηλικός Καποδίστριας! Ήταν η αδελφή ψυχή, εκατό τοις εκατό. Ήταν το τέλει κορίτσι για τον Ιωάννη. Και σοβαρή και ευαίσθητη. Πόσο κρίμα που δεν ευδοχώθηκε αυτός ο έρωτας. Λυπητερή ιστορία. Και θα του ταίριαζε απολύτως επειδή εκείνη ήταν κάπως πιο ανοιχτή από τον άλλον, τον “σφιγχο”, που δεν την άφηνε να τον πλησιάσει. Πρέπει όμως να κατανοούμε τα πράγματα στο ιστορικό τους πλαίσιο, που είναι και κοινωνιολογικό και πολιτισμικό και ψυχολογικό. Η Ρωξάνδρα ήταν μια κοπέλα της εποχής της. Και δεν μπορούσε να πάει να πει στο αγορά, “αφού σε θέλω και με θέλεις, γιατί δεν τα φτιάχνουμε”. Ο Καποδίστριας πάλι, συμπεριφέρθηκε στη Ρωξάνδρα όπως και στην πολιτική του καριέρα. Πάνω απ' όλα το καθήκον (που έγινε το “πικρό ποτήρι”, το ήπιε και στέγνωσε την καρδιά του). Το credo του πάντως ήταν το εξής: όπως είναι κανείς στον ιδιωτικό, έτσι πρέπει να είναι και στον δημόσιο βίον».

«Παραμένει δοξαστική η ματιά μας, λείπει η αυτοσυνείδηση»

Με αφορμή την επέτειο, συζητήσαμε αλλιώς για την Ελληνική Επανάσταση του 1821;

«Όχι, κι αυτό είναι στενάχωρο. Ακούω και διάφορα υπερβολικά εσχάτως, ότι είμαστε σε όλα πρωτοπόροι. Έχουμε μιμηθεί τελείως τον ρόλο των Μεγάλων Δυνάμεων, ενώ είναι σαφές ότι η γέννηση του ελληνικού κράτος υπήρξε προϊόν του ανταγωνισμού Ρωσίας και Αγγλίας. Τέλος πάντων, παραμένει δοξαστική η ματιά μας. Μας λείπει η αυτοσυνείδηση. Και, δυστυχώς, δεν έχουμε πετάξει από τις αναλύσεις μας ακόμη το συναίσθημα. Θα σας πω κάτι ωραίο όμως, που μου μετέφερε ένας φίλος που βρέθηκε στην Κρήτη. Εκεί συνάντησε έναν πολύ περήφανο συμπατριώτη μας, που κόμπαζε συνεχώς για την κληρονομιά που του έχουν αφήσει οι πρόγονοί του. Του λέει, λοιπόν, κάποια στιγμή του φίλου μου, το εξής: “Εμείς ρε, οι Έλληνες, κανονικά θα έπρεπε να αγκαλιάζουμε από μια αρχαία κολόνα και να καθόμαστε και να έρχονται απλώς οι άλλοι απ' έξω να μας βλέπουν!”. Εντάξει, γέλασα πάρα πολύ, πλην όμως αντιλαμβάνεστε και το μέγεθος του προβλήματος».